

Party Diplomacy and Its Position in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran

Mehdi Soli^{*}, Saeed Nariman^{}**

Garineh Keshishian Sirki^{*}, Hassan Khodaverdi^{****}**

Abstract

The extensive role of parties in international relations and its impact on the foreign policy of governments has formed a new type of diplomacy that can be interpreted as party diplomacy. In this article, we seek to answer the question of what position party diplomacy has in Iran's foreign policy? In this regard, the hypothesis put forward is that party diplomacy is an important tool in Iran's relations with other countries and, due to its inherent structure, is different from the procedures of official and public diplomacy. Published reports indicate that in the last two decades, only the Islamic Coalition Party has had foreign relations, and the level of diplomacy in other parties such as the Partnership Party, National Trust, and the House of Parties has been limited to attending foreign party meetings and meeting and talking with party representatives on trips to Iran. For this reason, we will evaluate the position of party diplomacy in Iran by focusing on the foreign relations of the Islamic Coalition Party. This article looks at this issue from the perspective of foreign policy as an important branch of public policy. The method and tools include

* Ph.D. Candidate of Public Policy, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, soli.mahdi@gmail.com

** Assistant Professor of Political Science, Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution, Tehran, Iran (Corresponding Author), saeednariman@gmail.com

*** Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, g_keshishyan@azad.ac.ir

**** Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, h_khodaverdi@azad.ac.ir

Date received: 12/09/2024, Date of acceptance: 08/12/2024

a descriptive-analytical method using historical studies, the scope and level of party cooperation, the position of party diplomacy in legal approvals, as well as membership in regional and international unions and cooperation of parties.

Keywords: Diplomacy, party diplomacy, foreign policy and Islamic Coalition Party.

Introduction

Today, with the expansion of the volume of political, economic and cultural relations or various transactions between peoples of societies and countries, diplomacy has gone beyond its traditional scope in terms of its tools and content and, in addition to the governmental and official dimension, includes other dimensions. Because with the increase in the number of political parties in the world, party governance has become one of the common governance models. Political systems with political parties have been able to take advantage of the increasing advantages of parties and use their capacities in regional and international developments beyond national activism. Parties may affect the foreign relations of their countries through direct intervention in both the formulation of foreign policy strategies and diplomatic methods. In this regard, party diplomacy can be referred to as an important part of modern diplomacy and international relations. The importance of political party positions in foreign policy and how such positions are announced and implemented in foreign policy processes remains largely unknown.

Materials & Methods

In recent decades, the role of parties and think tanks in foreign policy has always increased. China, as one of the largest global economies, has linked its continued growth with the One Belt, One Road initiative and the extensive cooperation of the Communist Party of China with parties around the world. Party unions in Europe also play a direct role in the foreign policy process of this union and European governments, or Turkey, after the Justice and Development Party came to power, adopted an active regional foreign policy alongside its traditional Western policy and showed that it wanted to play a more active role in the region (Kohkan and Gorji, 2016: 121). Therefore, the foreign relations of parties are effective on the foreign policy of countries, and just as they declare their foreign relations priorities for the architecture and engineering of foreign policy during the party's rule over the country, they are concerned with the realization of foreign policy within the

framework of party diplomacy. In this regard, party diplomacy deals with the relationship between two or more parties and the methods of interaction, cooperation and communication between leaders, members and supporters.

The methods and tools of party diplomacy can be considered as follows:

1. Governments, legislative assemblies and local governance:
 - A. Determining the government's foreign policy priorities through party factions and government commissions
 - B. Parliamentary friendship groups and local councils
 - C. Selecting the cadres of the foreign policy apparatus
2. Media cooperation
3. Chambers of commerce and trade and development cooperation
4. Strategic partnerships in international projects
- 5.- Formation of regional and international unions and cooperation
6. Cultural and social affairs: such as language, ethnicity and race, religion and education, religious schools and training
7. Establishing offices and recruiting and communicating with party members abroad

Discussion & Result

It is obvious that in the conditions of party instability and lack of party governance in Iran, there are no effective signs of parties playing a role in party diplomacy. However, due to the minimal establishment of a party system with very limited actors and activists, for the level of investigation, we can only focus on the foreign relations of parties, and among the existing parties, there are few reports on the foreign relations of a small number of parties such as the Participatory Party, the National Trust, the Workers' House, and most of all the Islamic Coalition Party. According to these reports, mutual invitations to attend party congresses have been the most important action of Iranian parties in interacting with parties in other countries.

Political parties and organizations, as generators of intellectual, political, and class movements, are efficient tools in various fields, especially in the field of politics, and have played important roles in various developments that have taken

place in Iran. In this regard, the Reform government had defined one of its political missions in foreign policy as interaction with parties in regional and global countries. This issue was accepted to some extent as an approach, as the House of Parties also attended foreign meetings of parties and defended the positions of the Islamic Republic in the region and the world. In the Participation Party, this was also one of the missions of the Political Bureau to meet and discuss with representatives of parties who traveled to Iran for various reasons. (Shamsi and Nabi, 2012: 114)

During the 11th government (Rouhani), more than 10 invitations were sent by foreign parties to the Secretary General of the National Trust Party for travel and meetings, and Karroubi traveled to China and Saudi Arabia during this period. The sending of special messages from Bashar al-Assad and Jalal Talabani, the presidents of Syria and Iraq (the Syrian Arab Socialist Baath Party and the Patriotic Union of Iraqi Kurdistan) was one of the prominent aspects of the National Trust Party Congress (Haqshenas, 2017: 2).

However, the issue is slightly different with the Islamic Coalition Party, and the level of these relations is broader. In recent years, it has had foreign relations with 220 parties with different political orientations from 52 countries around the world. In order to organize the party's foreign relations, it has foreseen the International Affairs Department in its organizational and organizational structure, and this department is present at the highest levels of policy-making and decision-making in the party. So far, dozens of high-ranking party delegations consisting of the Secretary General, provincial secretaries, deputies, members of the Political Council, and student and women's organizations, as well as media and educational activists, have met and discussed with their counterparts in other parties.

Conclusion

The foreign relations of parties in the world have been an inseparable part of their function from the past to the present. This function has varied in proportion to the level of importance of the parties on the one hand and the position of the parties in different political systems. The history of studies shows that at times and in cases the impact of party diplomacy has exceeded that of governments, and in some cases this diplomacy has caused fundamental changes in governments and the formation of governments. Therefore, the position of party diplomacy cannot be reduced to a part of public diplomacy or its deep influence on official diplomacy cannot be ignored. By accepting the premise of the distinction between the two concepts of

"party system" and "party governance" in the political system of the Islamic Republic of Iran, it can be said that to the extent that the role of party in the Iranian policy-making system is distorted, neglected, and ineffective, this situation can also be generalized to the field of foreign policy-making. Most of the country's parties lack any activity in party diplomacy. The only notable exception is the Islamic Coalition Party, whose foreign relations performance can be assessed in some defined areas of party diplomacy, but no trace of this performance can be traced or marked in the area of foreign policymaking.

Bibliography

- Abdul Karim Abbas Al-Tamimi, Maha Saad and Ali Hussein, Marwa and Mohammed Fares, Hayam, Multi-Party Diplomacy: The Munich Security Conference As A Case Study (April 23, 2023). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4426551> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4426551>
- Abedi Ardakani, Mohammad and Parvin Azimi (2012). A Comparative Study of the Views of the Fundamentalist and Reformist Movements on Women's Political Participation in the Islamic Republic of Iran (1997-2005), Theoretical Research, No. 12, pp. 93-119. [in Persian]
- Ahadi, Afsaneh (2009): "Iran's nuclear program from the perspective of public diplomacy", Strategy Quarterly, Year 18, Issue 51. [in Persian]
- Alden Chris, Aran Amnon. 2017. Foreign Policy Analysis: New Approaches, 2nd ed. London: Routledge.
- Ayubi, Hojjallah (2011), "The pillars of sustainable partisanship", Political-Economic Quarterly, Issue 283. [in Persian]
- Beach Derek. 2012. Analyzing Foreign Policy. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bernstein, Seth (2015). "Class Dismissed? New Elites and Old Enemies among the "Best" Socialist Youth in the Komsomol, 1934–41". Russian Review. 74 (1): 97–116.
- Chinadaily(2007). Party diplomacy, https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-09/26/content_6145727.htm.
- Ebadi, Sajjad and Seyed Ali Tabatabaei Panah and Alireza Soltani (1997). The Role and Position of General Variables in the Policy-Making Process of the European Union's Foreign Policy, International Studies, Winter 2018, No. 3 (71 in a Row). [in Persian]
- Ebrahimabadi, Gholamreza (2005). The impact of civil society on the foreign policy process, Political Studies Office of the Islamic Consultative Assembly. [in Persian]
- Fuchun, Wang(2003). An Introduction to Administration of Foreign Affairs, Beijing: Peking University Press, 2003 Edition.

- Gharib, Hossein and Mohammad Hossein Zamirian (1990). Religious Requirements and Rational Reflections in Foreign Policy-Making: A Case Study: The Political Economy of the Islamic Republic of Iran, Contemporary Political Essays, Volume 1, Issue 1. [in Persian]
- Haas ,Melanie (2009). Ralf Thomas Baus (ed.). Die CDU in der großen Koalition zwischen 2005 und 2007. Zur Zukunft der Volksparteien: Das Parteiensystem untr den Bedingungen zunehmender Fragmentierung. Konrad Adenauer Foundation.
- Haghshenas, Mohammad Javad (2017). The Congress of the Etemad Melli Party; A political and organizational event, Etemad Melli Newspaper. [in Persian]
- Hill Christopher. 2016. Foreign Policy in the Twenty-First Century. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Iqbal, Esmail (2014). Analysis of Turkey's soft power components (2002 to 2012), Soft Power Studies Autumn and Winter, Issue 11. [in Persian]
- Kaarbo Juliet. 2015. "A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory." International Studies Review 17 (2): 189–216.
- Kharchenko O.(2019). Materials of Republican Center for the Study of Public Opinion «Ijtimoiy fikr» (Public opinion). // e-source: http://uza.uz/ru/society/kakpredprinimateli-otsenivayut-razvitie-uzbeksko-rossiyskikh-07-10-2019?sphrase_id=12594830, 11.07.2020.
- Khonnazarov G.(2020), Public diplomacy is an important factor for promotion of national interests//e-source: <http://uza.uz/ru/society/narodnayadiplomatiya-vazhnyy-faktor-prodvizheniyanatsional-28-11-2019>, 12.07.2020.
- Kohkan, Alireza and Milad Gorji (1996). Explaining the Foreign Policy of the Justice and Development Party of Turkey Based on the Neorealist Approach, International Research Quarterly, Volume 6, Issue 21. [in Persian]
- Lenoe, Matthew Edward (2004). Closer to the Masses: Stalinist Culture, Social Revolution, and Soviet Newspapers. Harvard University Press.
- Malentsov, Stepan (2021)."Stepan Malentsov elected new First Secretary of the Russian Communist Workers' Party-CPSU". In Defense of Communism. 28 April 2021. Retrieved 21 January 2023.
- Malentsov, Stepan (8 September 2020). "To prevent development of Belarusian Maidan! Statement Political Council of the Central Committee of Russian Communist Workers' Party (RCWP)". RKRP. Archived from the original on 12 April 2021.
- Mansoorian, Naser Ali and Ezzatollah Akbari (2019). The Position and Importance of Parliamentary Diplomacy in the Islamic Republic of Iran, Quarterly Journal of Soft Power Studies, Volume 10, Issue 22, pp. 213-239. [in Persian]
- Mitchell, Maria (2012). The Origins of Christian Democracy: Politics and Confession in Modern Germany. University of Michigan Press.
- Mohebbali, Qasem (1998). Do Reformist Parties Have the Possibility of Party Diplomacy?, Donya Eqtesad. [in Persian]

187 Abstract

- Nazeri, Mohammad Reza (2002), "Reasons for the Inefficiency of Political Parties in the Islamic Republic of Iran", Master's Thesis, Faculty of Islamic Studies and Political Science. [in Persian]
- Perdue, Jon B. (2012). *The War of All the People: The Nexus of Latin American Radicalism and Middle Eastern Terrorism* (1st ed.). Washington, D.C.: Potomac Books.
- Rahmani, Mansour (2014). *Public Diplomacy and Foreign Policy*, Strategic Studies of Globalization Quarterly, Year 6/ Issue 15/ Spring, Issue 18. [in Persian]
- Rezaei, Asadollah (2006), *Dissection of Political Parties*, Tehran, Ame Publications. [in Persian]
- Saree-e-Qalam, Mahmoud (2002), *Rationality and the Future of Iran's Development*, Tehran, Markaz[in Persian]
- Seddighi, Aria (2013). *Iran-Turkey Link*, Middle East Institute. [in Persian]
- Seeleib-Kaiser, Martin; Silke Van Dyk; Martin Roggenkamp (2008). *Party Politics and Social Welfare: Comparing Christian and Social Democracy in Austria, Germany and the Netherlands*. Edward Elgar.
- Shamsi, Abdullah and Sadeq Salimi Bani (2012). *Islamic Iran Participation Front Party*, Tehran: Zamzam Hedayat affiliated with the Imam Sadeq (AS) Islamic Sciences Research Institute. [in Persian]
- Shi Xinhua: A Brief Discussion on Several Theoretical Issues Concerning CPC Party Diplomacy, Tian Fu New Idea, 2010, No. 3, pp. 8–21.
- Smith Steve, Hadfield Amelia, Dunne Tim, eds. 2008. *Foreign Policy: Theory, Actors, Cases*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, Gordon (1988). *Soviet Politics: Continuity and Contradictions*. St. Martin's Press.
- Soli, Mehdi (2018). *Party Diplomacy Facilitates International Cooperation*, Fars News Agency. [in Persian]
- Tavana, Hassan (2004). *A look at the goals of holding the Asian Political Parties Conference in China*, Islamic Republic News Agency. [in Persian]
- Thanh Truc, Ho Thi(2019). *Important contribution of party external relations on the country's diplomatic front*, Commission for Foreign Relations of the Party Central Committee.
- Wang Yun and Zhao Liming: *Several Basic Issues in Studying Party Diplomacy*, Journal of China Youth College of Political Sciences, 2008, No. 1, pp. 68–71.
- Watson, Andrew (2007). "The tenth national congress of the Chinese communist party". *Journal of Socialist Theory*. 2 (1): 83–88. doi:10.1080/03017607408413122. Retrieved 17 October 2020.
- Yuyun, Zhou(2001). *On Party Diplomacy*, World Economics and Politics, 2001, No. 7, pp. 16–21.
- Ziegler, Pauline(2023). *Types of Diplomacy and Diplomatic Practice In 21st Century*, <https://bestdiplomats.org/types-of-diplomacy/>.

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری خارجی جمهوری اسلامی ایران

مهدی صولی*

سعید نریمان**، گارینه کشیشیان سیرکی***، حسن خداوردی****

چکیده

نقش آفرینی گسترده احزاب در روابط بین الملل و اثرگذاری آن در سیاست‌گذاری خارجی دولت‌ها، گونه جدیدی از دیپلماسی را شکل داده است که می‌توان از آن به دیپلماسی حزبی تعبیر کرد. در این مقاله به دنبال پاسخ به این سوال هستیم که دیپلماسی حزبی در سیاست‌گذاری خارجی ایران چه جایگاهی دارد؟ در این راستا فرضیه مطرح شده این است که دیپلماسی حزبی از ابزارهای مهم در روابط ایران با سایر کشورها و به جهت ساختار ذاتی آن، متفاوت از رویه‌های دیپلماسی رسمی و عمومی است. گزارش‌های منتشر شده حکایت از این دارد که در دو دهه اخیر، فقط حزب موتلفه اسلامی دارای روابط خارجی بوده است و سطح دیپلماسی در سایر احزاب مانند حزب مشارکت، اعتماد ملی و خانه احزاب، تنها حضور در نشست‌های خارجی احزاب و دیدار و گفت‌وگو با نمایندگان احزاب در سفر به ایران بوده است. به همین جهت به ارزیابی جایگاه دیپلماسی حزبی در ایران با تمرکز بر روابط خارجی حزب موتلفه اسلامی می‌پردازیم. این مقاله، از

* دانشجوی دوره دکتری تخصصی سیاست‌گذاری عمومی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، soli.mahdi@gmail.com

** استادیار علوم سیاسی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، saeednariman@gmail.com

*** دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، g_keshishyan@azad.ac.ir

**** استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، h_khodaverdi@azad.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۸

منظر سیاستگذاری خارجی به عنوان شاخه‌ای مهم از سیاست‌گذاری عمومی به این موضوع می‌نگرد. روش و ابزار انجام شامل روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از بررسی‌های تاریخی، گستره و سطح همکاری‌های حزبی، جایگاه دیپلماسی حزبی در مصوبات قانونی و نیز عضویت در اتحادیه‌ها و همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی احزاب است.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی، دیپلماسی حزبی، سیاست‌گذاری خارجی و حزب مؤتلفه اسلامی.

۱. مقدمه

امروزه با گسترش حجم روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و یا داد و ستدهای گوناگون میان مردمان جوامع و کشورها، دیپلماسی از نظر ابزار و محتوای خود از محدوده سنتی فراتر رفته است و علاوه بر بعد دولتی و رسمی، ابعاد دیگری را نیز شامل می‌شود. زیرا با افزایش تعداد احزاب سیاسی در جهان، حکمرانی حزبی به یکی از الگوهای رایج حکمرانی تبدیل شده است. نظام‌های سیاسی برخوردار از احزاب سیاسی، توانسته‌اند با بهره‌گیری از مزیت‌های روزافزون احزاب، فراتر از کنشگری ملی از ظرفیت‌های آنان در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی استفاده کنند. احزاب ممکن است روابط خارجی کشورهای خود را از طریق دخالت مستقیم هم در تدوین راهبردهای سیاست خارجی و هم در شیوه‌های دیپلماتیک تحت تأثیر قرار دهند. در این خصوص می‌توان به دیپلماسی حزبی به عنوان بخش مهمی از دیپلماسی مدرن و روابط بین‌الملل اشاره نمود. اهمیت مواضع احزاب سیاسی در سیاست خارجی و چگونگی اعلام و اعمال این گونه مواضع در فرایندهای سیاست‌گذاری خارجی تا حد زیادی ناشناخته باقی مانده است.

برخی از نمونه‌های متون برجسته اخیر در پژوهش‌های تحلیل سیاست خارجی و روابط بین‌الملل، این غفلت از احزاب و دیپلماسی آن‌ها را به خوبی نشان می‌دهد. هیل (۲۰۱۶) در بررسی کامل متغیرهای خارجی و داخلی مؤثر بر سیاست‌های خارجی ملی، رهبران سیاسی، کابینه‌ها و بوروکراسی را بدون هیچ بحث واقعی درباره پلتفرم‌ها یا ایدئولوژی‌های حزبی رقیب بررسی می‌کند. شاخص‌های بیچ (۲۰۱۲) و اسمیت، هادفیلد و دان (۲۰۰۸) احزاب سیاسی را شامل نمی‌شوند. یک استثناء، تحلیل سیاست خارجی آمریکا است، که در آن محققان به طور گسترده ترجیحات ایدئولوژیک و رفتار دموکرات‌ها و جمهوری خواهان و نمایندگان منفرد کنگره در امور خارجی را بررسی کرده‌اند. با این حال، این ادبیات شامل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نمی‌شود.

۲. مبانی نظری

دیپلماسی رسمی شامل تعاملاتی است که بین حکومت‌ها و دولت‌ها جریان می‌یابد، یا به تعبیر «مک کلن»، دیپلماسی سنتی «دیپلماسی کشور به کشور» است که طی آن تلاش‌های مقامات رسمی یک کشور برای نفوذ بر مقامات رسمی کشوری دیگر برای اتخاذ موضعی خاص متمرکز است (احدی، ۱۳۸۸: ۲۵۰). و دیپلماسی عمومی یک سلسله تلاش‌های عمومی و رسمی دولت برای شکل‌دهی محیط ارتباطات در خارج است به گونه‌ای که سیاست خارجی قابلیت اجرا بیابد و میزان ناآگاهی‌ها و شناخت‌های نادرست از روابط پیچیده میان کشورها کاهش یابد. میتوان انواع دیپلماسی عمومی را در سه حوزه‌ی کلی "دیپلماسی فرهنگی"، "دیپلماسی رسانه‌ای" و "دیپلماسی مبادله‌ای" تقسیم‌بندی کرد (رحمانی، ۱۳۹۳: ۶۸).

اما روابط خارجی احزاب به طور کامل در هیچ یک از این دسته‌بندی‌ها قرار نمی‌گیرد؛ زیرا:

۱. احزاب حاکم با پیروزی در انتخابات در روندهای مردم‌سالار و یا با دراختیار گرفتن دولت در دیگر روندها، در عمل روابط خارجی کشور را به ابزاری برای پیشبرد سیاست خارجی حزب حاکم تبدیل می‌کنند. ارائه برنامه رسمی روابط خارجی در برنامه‌های انتخاباتی نشان می‌دهد که سیاست خارجی دولت‌ها به طور حتم متأثر و در خدمت سیاست حزب حاکم بر دولت یا مجلس بوده و احزاب در این زمینه نقش "تنظیم‌گرانه" دارند.

۲. استقرار و قدرت یافتن احزاب هم‌سو و یا دارای منشأ فکری، سیاسی و یا ایدئولوژیک در چند کشور، همگرایی میان تعداد بیشتری از کشورها در سیاست خارجی و توسعه اثر بخشی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی آن از طریق سیاست‌گذاری خارجی را افزایش داده است. تغییرات در سیاست خارجی چین متناسب با تغییر در سیاست‌های حکمرانی حزبی، تغییر سیاست‌های اروپایی همزمان با تغییرات در ترکیب حاکمیت سازمان‌های حزبی بر دولت‌ها و مجالس اروپایی، تحولات بهار عربی هم‌زمان با قدرت‌یابی احزاب اخوانی، نمونه‌هایی از اثر‌پذیری سیاست‌گذاری خارجی از دیپلماسی حزبی و خارج از چارچوب‌های سنتی دیپلماسی رسمی و دیپلماسی عمومی است.

۳. احزاب با بهره‌گیری از بسیج عمومی که از کارویژه‌های حزب شناخته می‌شود، در موضوعات مختلف علاوه بر هدایت و جلب افکار عمومی در راستای حمایت از سیاست خارجی خود، نسبت به تحدید و یا توسعه تعامل و روابط عرصه عمومی از طریق ابزارهای دیپلماسی عمومی مبادرت می‌ورزند. به بیان دیگر احزاب نقش "تسهیل گرانه" در دیپلماسی عمومی ایفا می‌کنند. رشد روزافزون رسانه‌های حزبی و ترویج رسانه‌ای مواضع حزبی نشانه‌ای از تقویت این کارویژه حزبی و کاربست آن در دیپلماسی است. مصاف رسانه‌ای احزاب و هدایت افکار عمومی توسط آنان در خصوص تحولات اخیر غزه نمونه‌ای از این ادعاست.

این نگرش به روابط خارجی احزاب و توسعه نقش‌آفرینی آنان در دیپلماسی، از طریق اثرگذاری همزمان آنان بر دولت‌ها و افکار مردم از یک سو و در دو سطح داخلی و خارجی از سوی دیگر، می‌تواند ما را به سمت ارائه مفهوم جدید دیپلماسی حزبی و ارائه صورت‌بندی جدیدی از آن در چارچوب سیاستگذاری خارجی رهنمون شود؛ زیرا سیاستگذاری خارجی ادامه سیاست داخلی در عرصه بین‌المللی و از مهمترین بخش‌های سیاستگذاری عمومی است، شناخت نقش و جایگاه و میزان تأثیرگذاری داخلی و اهمیت آن بر فرآیند سیاستگذاری خارجی در شناخت هر چه بهتر شاخص‌های موثر تصمیم‌گیری در حوزه بین‌المللی حائز اهمیت است. (عبادی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۱۵) سیاست‌گذاری خارجی باید از عقلانیت مناسب تصمیم‌گیرندگان در فضای روابط بین‌الملل برخوردار باشد و به رعایت اصل «تناسب» بین اهداف با روش‌های مربوطه باز گردد (قریب و ضمیریان، ۱۳۸۹: ۱۶۸). اما به مجموعه‌ی سیاست‌هایی که یک کشور در روابط خارجی و ارتباط با کشورهای دیگر دنبال می‌کند سیاست خارجی می‌گویند. درواقع یک نوع پالس و روند سیاست‌گذاری را طی می‌کند. بنابراین سیاستگذاری خارجی یک امر اجرایی است، ولی سیاست خارجی یک امر سیاستی و خط‌مشی‌گذاری است. از این جهت برای تعیین سیاست خارجی لازم است که یک روند سیاست‌گذاری شکل بگیرد. این روند سیاست‌گذاری در هر کشوری مسیر خاص خودش را دارد؛ یعنی با اقتضاء شرایطش تصمیم می‌گیرد که در مواجهه با کشورهای دیگر چگونه برخورد کند.

در طول دهه‌های اخیر همواره نقش احزاب و اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی افزایش یافته است. چین به عنوان یکی از بزرگترین اقتصادهای جهانی، تداوم رشد فزاینده خود را با برنامه یک کمربند یک جاده و همکاری گسترده حزب کمونیست چین با احزاب

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۱۹۳

جهان پیوند زده است. اتحادیه‌های حزبی در اروپا نیز به طور مستقیم در فرآیند سیاست‌گذاری خارجی این اتحادیه و دولت‌های اروپایی ایفای نقش می‌نمایند و یا ترکیه بعد از روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه سیاست خارجی فعال منطقه‌ای را در کنار سیاست سنتی غرب‌گرایی خود در پیش گرفت و نشان داد که خواستار ایفای نقش فعال تری در منطقه است (کوهکن و گرجی، ۱۳۹۵: ۱۲۱).

بنابراین روابط خارجی احزاب بر سیاست‌گذاری خارجی کشورها موثر هستند و همان گونه که اولویت‌های روابط خارجی خود را برای معماری و مهندسی سیاست خارجی در دوره حاکمیت حزب بر اداره کشور اعلام می‌کنند، نسبت به تحقق سیاست‌گذاری خارجی در چارچوب دیپلماسی حزبی، اهتمام دارند. در این راستا دیپلماسی حزبی به رابطه دو یا چند حزب و روش‌های تعامل، همکاری و ارتباط میان رهبران، اعضا و هواداران می‌پردازد.

۳. دیپلماسی حزبی

دیپلماسی حزب به کار ارتباطی بین حزبی یا روابط خارجی که توسط حزب انجام و نگهداری می‌شود؛ گفته می‌شود و بخش مهمی از دیپلماسی کلی و یک جنبه اساسی از کل کار دیپلماتیک است. دیپلماسی حزبی به طور کلی به تماس‌های خارجی که توسط یک حزب یا احزاب سیاسی برای ارتقای روابط دولت به دولت ایجاد می‌شود، اطلاق می‌شود. به عنوان نمونه در چین، به چنین تماس‌هایی توسط کمیته مرکزی حزب کمونیست چین اشاره دارد که بخش مهمی از دیپلماسی کلی چین است. دیپلماسی حزبی به طور خاص به فعالیت‌های سیاسی اطلاق می‌شود که حزب (یا احزاب) حاکم در کشورها آغاز کرده‌اند، از جمله تماس، همکاری و مبارزه با احزاب سیاسی با طیف‌های مختلف در کشورهای دیگر. یک هدف خاص این نوع دیپلماسی حزبی بیانگر جهت‌گیری سیاسی، ارزش‌ها و عملکرد گروه سیاسی حزب یا احزاب حاکم در جریان مبادلات خارجی به ویژه تماس‌ها و روابط با احزاب سیاسی دیگر کشورهاست. دیپلماسی حزبی عموماً به مبادلات و همکاری بین‌المللی بین احزاب سیاسی قانونی کشورهای مستقل و همچنین فعالیت سازمان‌های بین‌حزبی بین‌المللی اشاره دارد. دیپلماسی حزبی به تماس‌ها و مبادلات احزاب سیاسی یک کشور، از جمله احزاب مخالف، با احزاب سیاسی قانونی سایر کشورهای بزرگ و سازمان‌های بین‌المللی به منظور حفظ منافع ملی و ارتقای روابط بین

کشورهای تحت قانون هدایت استراتژی کلی دیپلماتیک کشور اطلاق می شود. این تابع دیپلماسی دولتی است و بخش مهمی از دیپلماسی کلی دولت است. (Xinhua, 2010: 8)

دیپلماسی حزبی بخشی از دیپلماسی کلی یک کشور است. با مفاهیم روابط خارجی حزب سیاسی، روابط بین حزبی و دیپلماسی دولتی مرتبط است، اما با آنها نیز متفاوت است. دیپلماسی حزبی زمانی به وجود آمد که احزاب سیاسی به بازیگران روابط بین الملل تبدیل شدند، سیاست های حزبی گسترده و محبوب شدند و مسائل جهانی یکی پس از دیگری ظهور کردند. اول، دیپلماسی حزبی با روابط خارجی حزب سیاسی متفاوت است. اگرچه هر دو شامل تماس های بین ملت ها توسط احزاب سیاسی می شوند، دومی گسترده است و همه چیز را پوشش می دهد. تنها زمانی که یک حزب سیاسی برای حفظ منافع ملی کشورش و برای ارتقای روابط دولتی، تماس های خارجی برقرار می کند، می توان این گونه تماس ها را دیپلماسی حزبی تلقی کرد. علاوه بر این، بدنه اصلی دیپلماسی حزبی باید حزب یا احزاب سیاسی قانونی یک کشور باشد، در حالی که روابط خارجی حزب سیاسی لزوماً یک حزب سیاسی قانونی یک کشور نیست. ثانیاً دیپلماسی حزبی نیز با روابط درون حزبی متفاوت است. دیپلماسی حزبی بیشتر بر منافع دولت و روابط دولت با دولت متمرکز است. احزاب یا احزاب سیاسی با احزاب سیاسی قانونی سایر کشورها چنین اقدامات سیاسی را انجام می دهند. از سوی دیگر، روابط بین حزبی بیشتر بر روابط احزاب سیاسی کشورهای مختلف متمرکز است و بر میزان چنین رابطه ای تاکید می کند. در نهایت، دیپلماسی حزبی و دیپلماسی دولتی اهداف متفاوتی برای کار کردن دارند (Fuchun, 2003).

روش کار و محتوای مخاطبین آنها ممکن است به درجات مختلفی متفاوت باشد. در دیپلماسی دولتی، موضوع تماس ها و فعالیت های مبادله ای، دولت است که هدف آنها دولت ها یا دولت های دیگر است. اما برای دیپلماسی حزبی، موضوع، احزاب سیاسی هستند. از نظر محتوای تماس ها و تبادلات، دیپلماسی دولتی به مسائل خاص بین دولت ها و سایر دولت ها می پردازد، در حالی که دیپلماسی حزبی به طور خاص در رسیدگی به امور خاص دخالت ندارد. دیپلماسی حزبی ممکن است روش های انعطاف پذیرتری را بدون محدودیت های روابط دیپلماتیک و پروتکل دیپلماتیک اتخاذ کند (Yuyun, 2001: 20).

به عنوان نمونه سال ها قبل از تأسیس جمهوری خلق چین، حزب کمونیست چین حزب حاکم در چین نبود و ارتباطات خارجی و فعالیت های تبادلی آن قبل از تأسیس چین جدید نمی تواند به عنوان دیپلماسی حزبی تلقی شود. با این حال، تجربه حزب کمونیست

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۱۹۵

چین در آن دوره الهام‌بخش و مرجع مهمی بوده است. در ارزیابی توسعه دیپلماسی حزبی حزب کمونیست چین، ارتباطات خارجی آن قبل از تأسیس چین جدید به عنوان دیپلماسی حزبی در نظر گرفته نشده است، بلکه فقط به عنوان روابط خارجی حزب یا روابط بین حزبی در نظر گرفته شده است (Yun and Liming, 2008: 70).

شاخص‌های دیپلماسی حزبی برگرفته از رویکردهای حزب کمونیست چین شامل موارد زیر است:

۱. شکل‌گیری نظام حزبی و نگرش سازنده نسبت به ایجاد روابط دوستانه با سیاستمداران سایر کشورها

۲. مبادلات فعال بین‌المللی با احزاب و سازمان‌های سیاسی در سراسر جهان

۳. افزایش درک متقابل و ایجاد اجماع در مورد مسائل عمده بین‌المللی و منطقه‌ای

۴. تبادلات بین حزبی

۵. تقویت روابط بین احزاب و اعتماد رهبران سیاسی در سراسر جهان به یکدیگر

۶. اجازه دادن دولت و نهادهای امنیتی به احزاب برای گسترش روابط با سایر احزاب سیاسی به دلیل بهره‌گیری از تجربه و خرد سیاسی هم‌تایان خود در خارج از کشور (chinadaily, 2007).

در ترکیه نیز با به قدرت رسیدن اسلام‌گرایان در سال ۲۰۰۲ و پیروزی حزب عدالت و توسعه، الگویی از سیاست‌گذاری خارجی توسط رهبران سیاسی این کشور تحت عنوان رویکرد پساکمالیستی شکل گرفت. مؤلفه‌های حاکم بر این سیاست‌گذاری به صفر رساندن مشکلات با همسایگان از یک سو، و تلاش برای ارائه چهره‌ای جدید از ترکیه مسلمان به عنوان الگوی دموکراسی، آزادی و حقوق بشر در خاورمیانه و دیگر مناطق پیرامونی این کشور بود.

رهبران حزب عدالت و توسعه ترکیه با استفاده از دیپلماسی حزبی، تلاش کرده‌اند تا منافع سیاسی، تجاری و راهبردی کشور خود را در سطح فراملی بهبود بخشند. رهبران حزب عدالت و توسعه با استفاده از دیپلماسی حزبی تلاش می‌کنند تا جایگاه و اعتبار این کشور را در نزد افکار عمومی بالا برده و با ارائه چهره مثبت از خود، سطح نفوذ و کنشگری خود در منطقه را افزایش دهند. رهبران حزب عدالت و توسعه بر این باورند؛ ترکیه با توجه به قابلیت‌های حزبی خود در سطح ملی، می‌تواند در سطح فراملی نیز قدرت خود را از

طریق دیپلماسی حزبی که امکان و توان نفوذ این کشور در منطقه را از طریق عناصری چون فرهنگ، ارزش‌ها و ایده‌ها ممکن می‌سازد، افزایش دهد. داوود اوغلو؛ سکان‌دار سیاست خارجی ترکیه در دهه اخیر، تاکید می‌کند؛ دیپلماسی نباید اختصاصاً در دست دیپلمات‌ها رها شود، بلکه احزاب، جامعه دانشگاهی و عموم جامعه باید در این فرایند وارد شوند (اقبال، ۱۳۹۳: ۴۰).

از شاخص‌های دیپلماسی حزبی می‌توان به توافق مقام‌های حزب کمونیست چین و حزب عدالت و توسعه ترکیه، درباره گسترش مبادلات دوجانبه در عرصه‌های گوناگون اشاره کرد. در این راستا مقام‌های حزبی چین و ترکیه خواستار توسعه مناسبات دوکشور بخصوص در بخش‌های اقتصادی، تجاری، علمی و فرهنگی شدند. همچنین در راستای دیپلماسی حزبی حزب عدالت و توسعه ترکیه می‌توان به دعوت این حزب از حزب مؤتلفه اسلامی اشاره کرد تا در چهارمین کنگره جوانان شاخه حزب عدالت و توسعه ترکیه شرکت کند اما مؤتلفه اسلامی به دلیل مواضع دولت ترکیه در حمایت از تروریست‌های داعش در این اجلاس شرکت نکرد. در راستای تأثیر دیپلماسی حزبی بر سیاست خارجی ترکیه نیز می‌توان به رویکرد حزب عدالت و توسعه در جنگ غزه اشاره نمود. در این خصوص رهبری حزب حاکم عدالت و توسعه ترکیه حمایت بی‌قید و شرط ایالات متحده از اسرائیل را مانعی بر سر راه تلاش‌هایش برای کاهش تنش می‌داند. آنکارا حمایت از حماس را بخشی از سیاست خود در دفاع از آرمان فلسطین می‌داند. این سیاست براساس برنامه‌های رهبری حزب عدالت و توسعه برای ارتقای دموکراسی، میانجیگری صلح و رهبری امت اسلامی است. به همین منظور، آنکارا پناهگاه امنی برای اعضای حماس (در کنار سایر گروه‌های وابسته به اخوان المسلمین پس از قیام‌های عربی) فراهم کرده و از سازمان‌های آنها که در ترکیه فعالیت می‌کنند، حمایت می‌کند (صدیقی، ۱۴۰۲: ۳).

در ازبکستان نیز مجاری احزاب سیاسی به عنوان مکانیزم دیپلماسی عمومی تغییرات در مسیر سیاست خارجی کشور نشان دهنده رویکرد جامع رهبری ازبکستان برای حل مشکلات موجود است. تمایل حزب لیبرال دموکرات ازبکستان برای ایجاد و توسعه روابط دوجانبه سودمند بین حزبی، هم در چارچوب ساختارهای مختلف بین‌المللی و هم در قالب دوجانبه وجود دارد. بنابراین می‌توان همکاری با احزاب خارجی را در چارچوب کنفرانس بین‌المللی احزاب سیاسی آسیایی (ICAPP) که دائماً برگزار می‌شود برجسته کرد.

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۱۹۷

حزب لیبرال دموکرات ازبکستان، کنفرانس بین‌المللی احزاب سیاسی آسیایی را نوعی "سکوی تخصصی" برای همکاری بین‌المللی با طرف‌های خارجی می‌داند. یکی دیگر از بسترهای مهم برای همکاری، مجمع احزاب سیاسی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای است. در می ۲۰۱۸، هیئت حزب لیبرال دموکرات ازبکستان در انجمن "روح و جامعه شانگهای با آینده مشترک برای بشریت: مشارکت احزاب سیاسی" که در شتن برقرار شد، شرکت کرد. در این مجمع حدود ۲۰۰ نماینده چینی و خارجی بیش از ۳۰ حزب سیاسی از ۱۸ کشور از جمله کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، ناظران و شرکای گفتگو حضور داشتند. (Khonnazarov, 2019)

جایگاه مهمی در توسعه روابط بین‌حزبی به روابط مبتنی بر اعتماد بر مبنای دوجانبه تعلق دارد. نمایندگان حزب لیبرال دموکرات ازبکستان در مهمترین مجامع سیاسی احزاب سیاسی برجسته کره جنوبی، ترکیه و سایرین شرکت می‌کنند. نمایندگان حزب در دفتر حزب نور عطان قزاقستان پذیرایی شدند. روابط بین حزب لیبرال دموکرات ازبکستان و حزب روسیه متحد به طور فعال در جهت مثبت در حال توسعه است (Kharchenko, 2019).

روش‌ها و ابزارهای دیپلماسی حزبی را می‌توان شامل موارد زیر دانست:

۱. دولت‌ها، مجالس قانون‌گذاری و حکمرانی محلی:

الف- تعیین اولویت‌های سیاست‌گذاری خارجی دولت از طریق فراکسیون‌های

حزبی و کمیسیون‌های دولت

ب- گروه‌های دوستی پارلمانی و شوراهای محلی

ج- انتخاب کادر دستگاه سیاست خارجی

۲. همکاری‌های رسانه‌ای

۳. اتاق‌های بازرگانی و همکاری‌های تجاری و توسعه‌ای

۴. شراکت راهبردی در پروژه‌های بین‌المللی

۵. تشکیل اتحادیه‌ها و همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

۶. امور فرهنگی و اجتماعی: مانند زبان، قومیت و نژاد، مذهب و آموزش، تعلیمات و

مدارس دینی

۷. تأسیس دفاتر و عضوگیری و ارتباط با اعضای حزب در خارج از کشور

۴. دیپلماسی حزبی و سیاست‌گذاری خارجی

احزاب سیاسی با تأثیرگذاری بر ترجیحات و تصمیمات یک دولت در عرصه بین‌المللی، سیاست خارجی را شکل می‌دهند. نظام‌های حزبی نقش مهمی در تعیین محتوا و شکل‌گیری ایدئولوژی‌های حزبی ایفا می‌کنند که به نوبه خود نتایج سیاست خارجی را شکل می‌دهند. تغییر سیاست خارجی از درون زمینه‌های گفتمانی دگرگون‌شده رقابت حزبی ناشی می‌شود، زمانی که زبان جدیدی از سیاست که خود درک جدید احزاب را از آنچه آنها برای آن دفاع می‌کنند و بر سر آن رقابت می‌کنند، در یک نظام حزبی ظهور می‌کند.

تشکیلات سیاسی و حزبی که نمایندگان دیدگاه‌های مختلف درون جامعه می‌باشند، به دو طریق بر فرایند سیاست‌گذاری خارجی تأثیر می‌گذارند؛ یا تأثیر مستقیم است؛ به صورت نقد عملکرد دستگاه روابط خارجی و تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی و بازنگری رفتار سیاسی آنها یا تأثیر غیرمستقیم است که به صورت نظارت دائمی بر عملکرد مجریان روابط خارجی می‌باشد (ابراهیم آبادی، ۱۳۸۴: ۲۰).

محققان تحلیل سیاست خارجی یا به طور گسترده‌تر جامعه روابط بین‌الملل، معمولاً به احزاب سیاسی توجه کمی دارند. در حالی که در راستای "چرخش سیاست داخلی" (Kaarbo 2015) تحقیقات در مورد نهادهای سیاسی، افکار عمومی، فرهنگ سیاسی، گفتمان‌ها و رسانه‌ها به طور سیستماتیک در تحلیل سیاست خارجی گنجانده شده است، احزاب سیاسی "عنصر نادیده گرفته شده" بوده‌اند (Alden and Aran 2017, 80–82).

دیپلماسی حزبی به لحاظ نوع تعامل به دو دسته دو جانبه و چندجانبه تقسیم می‌شود؛ دیپلماسی دو جانبه نشان از برقراری ارتباط بین دو حزب می‌دهد و دیپلماسی چند جانبه به عضویت در اتحادیه‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی احزاب اشاره دارد. امروزه با تشکیل سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای همکاری حزبی، همکاری‌های چند جانبه حزبی وارد مرحله جدیدی شده است. کنفرانس بین‌المللی احزاب آسیایی (ICAPP)، اتحادیه احزاب آمریکای لاتین (COPPPAL)، اتحادیه احزاب آفریقایی (CAP) از مهمترین این سازمان‌ها هستند. در این مقاله به دلیل نقش حزب مؤتلفه در کنفرانس بین‌المللی احزاب آسیایی، تنها به بررسی جامع‌تری از این مجمع می‌پردازیم.

احزاب سیاسی آسیا در پنج دهه‌ی گذشته با پیمودن یک دوره‌ی گذار از دوره‌ی سستی به دوره‌ی مدرن گام گذاشته و به پدیده‌های نوینی در صحنه‌ی سیاسی آسیا بدل شده‌اند. در واقع، جایگاه احزاب آسیایی به عنوان بازیگران عمده در حیات سیاسی یک کشور، اکنون

در جهان پذیرفته شده است و حزب کمونیست چین اعتقاد دارد که هدف از برگزاری این همایش، یافتن راههای حل اختلافات کشورها با مداخله موثر احزاب آسیایی است. احزاب آسیایی در جریان همکاری و تبادلات حزبی متقابل قادر به تاثیرگذاری فعال در کارکردهای دولت‌ها خواهند بود و به توسعه همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی نیز کمک کرده و از یکدیگر خواهند آموخت. با توجه به رشد سریع همکاری منطقه‌ای در آسیا و تحولات بین‌المللی، ساختارهای حزبی و دولتی نیز از جایگاه با اهمیت تری برخوردار شده‌اند و احزاب سیاسی در این میان با توجه به سوابق سیاسی خود می‌توانند و باید در این فرآیند همکاری منطقه‌ای نقش گسترده‌ای ایفا کنند. در این راستا کنفرانس بین‌المللی احزاب سیاسی آسیایی، مجمع احزاب سیاسی کشورهای آسیایی اقیانوسی است که در سپتامبر ۲۰۰۰ در مانیل، فیلیپین راه‌اندازی شد. اهداف این کنفرانس ترویج تبادلات و همکاری بین احزاب سیاسی از کشورهای مختلف در منطقه و با ایدئولوژی‌های مختلف؛ تقویت درک متقابل و اعتماد بین کشورهای آسیایی؛ ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای آسیا از طریق نقش و کانال منحصر به فرد احزاب سیاسی؛ برای ایجاد محیطی برای صلح پایدار و رفاه مشترک در منطقه است (توانا، ۱۳۸۳: ۲).

برای چین به عنوان یک کشور تک‌حزبی و هشت حزب حاشیه‌ای تحت کنترل حزب کمونیست، برگزاری این کنفرانس مهم است. تسلط حزب کمونیست بر تمامی چرخه‌ها و عرصه‌های این کشور بویژه در قلمروی سیاسی کاملاً مشهود است. حزب کمونیست چین نیز ضرورتی برای تغییر این سیستم واحد تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و گشودن راه برای احزاب دیگر در عرصه تصمیم‌گیری احساس نمی‌کند. به همین سبب حزب کمونیست در این اقدام بی‌سابقه و با برگزاری این نشست می‌کوشد تا یک چهره دموکراتیک سیاسی نیز از چین به نمایش گذارده و دستکم از آرای هشت حزب دیگر نیز در برخی زمینه‌ها بهره‌گیرد. در همین راستا، به نظر می‌رسد که افزودن واژه‌ی "بین‌المللی" به کنفرانس احزاب آسیایی گام دیگری از سوی حزب کمونیست چین به منظور اثبات این مسأله است که چین قصد دارد بتدریج در زمینه سیاسی نیز دست به اصلاحاتی بزند که لازمه این اصلاحات حضور احزاب سیاسی و حفظ وحدت آنها با حزب کمونیست است. (توانا، ۱۳۸۳: ۳).

اهداف این کنفرانس تقویت گفت‌وگوها، کنارگذاشتن اختلافات، یافتن زمینه‌های مشترک همکاری در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، تجاری، فرهنگی و غیره است که تحقق بخش همه این اهداف با حضور موثر احزاب سیاسی در جوامع آسیایی امکان‌پذیر می‌

نماید. مسایلی چون چالش های جدید امنیتی، مفهوم جدید امنیت و همکاری امنیتی در آسیا و انواع جدید نظم نوین و همکاری مشارکتی در این قاره از جمله موارد مورد اهمیت است. افزون بر این، احزاب آسیایی دریافته اند که در فرآیند جهانی شدن اقتصاد، همکاری اقتصادی و اجتماعی دوجانبه، منطقه ای و چندجانبه با توجه به روش های گوناگون توسعه اقتصادی حایز اهمیت است و در ضمن این احزاب باید نقش فعال تری ایفا کنند. همچنین نقش احزاب سیاسی در نوگرایی کشورهای آسیایی، ساختار حزبی و تمدن سیاسی آسیا و همچنین برقراری ارتباطات دیپلماتیک دولت با دولت از جمله مسایل مهم است.

۵. دیپلماسی حزبی و دیپلماسی عمومی

با توسعه جهانی شدن اقتصادی، تبادلات مکرر بین کشورها به طور فزاینده ای صورت گرفته است و دیپلماسی از نظر ابزار و محتوای خود از محدوده سنتی فراتر رفته است و با گسترش احزاب در سطح جهان، احزاب به عنوان یک نیروی سیاسی مسلط در سیاست مدرن، توانسته اند فراتر از حیات سیاسی داخلی اعمال نفوذ کنند. آنها ممکن است روابط خارجی کشورهای خود را از طریق دخالت مستقیم هم در تدوین استراتژی و سیاست خارجی و هم در شیوه های دیپلماتیک تحت تأثیر قرار دهند. آنها به طور پیوسته و به طور فزاینده ای نفوذ و نقش خود را نه تنها در سیاست داخلی خود و بلکه در سیاست بین المللی افزایش داده اند. دیپلماسی حزبی به بخش مهمی از دیپلماسی مدرن و روابط بین الملل تبدیل شده است.

بنابراین کشورهای مختلف از دیپلماسی عمومی به عنوان ابزاری برای پیشبرد اهداف خود در صحنه بین الملل و تأثیرگذاری در دیگر کشورها استفاده می کنند. یکی از مجموعه برنامه های دیپلماسی عمومی مسئله ارتباطات احزاب است و احزاب نقش ویژه ای در دیپلماسی عمومی دارند و دیپلماسی حزبی در سیاستگذاری خارجی براساس عوامل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و... در سطحی فراتر از دیپلماسی عمومی قرار دارد.

نکته مهم دیگری که در واکاوی سطوح دیپلماسی حزبی به چشم می خورد، این است که روابط خارجی احزاب محدود به سطوح عالیرتبه و رهبران نیست و تعامل و همکاری در سطوح اعضا، طرفداران، گروه های وابسته، شبکه های پیوسته، اندیشکده ها و مراکز فکری، رسانه های حزبی، گروه های مرجع اجتماعی و... را نیز در بر دارد.

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۲۰۱

۱. **کومسومول:** به عنوان نمونه، اتحادیه جوانان کمونیست متحد پیرو لنینیسم یا کومسومول، نام نهاد سیاسی جوانان در اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی بود که از آن به عنوان شاخه ی جوانان حزب کمونیست اتحاد شوروی یاد می‌شد. کومسومول یکی از سازمان‌های فرهنگی-اجتماعی مهم در اتحاد جماهیر شوروی بود که در تمامی کشورهای که احزاب کمونیست در آن‌ها فعالیت داشت، تشکیل شده و همکاری گسترده ای در زمینه تبادلات فکری، فرهنگی و اجتماعی میان آن‌ها برقرار بود. بخش مهمی از همکاری‌های میان کنشگران و فعالان عرصه عمومی که در ادبیات روابط بین الملل، بدان‌ها دیپلماسی عمومی می‌گویند از مجرای این نهاد بین‌المللی و موثر در دیپلماسی حزبی، انجام شده است (Bernstein, 2015: 100).

۲. **فدراسیون جهانی جوانان دموکرات:** فدراسیون جهانی جوانان دموکرات نیز یک سازمان جهانی جوانان ضد فاشیست، ضد امپریالیست و چپ‌گرا است که در سال ۱۹۴۵ تأسیس شد. دفتر سازمان در بوداپست مجارستان قرار دارد و همکاری میان سازمان‌های جوانان وابسته به احزاب دموکرات در سطح اروپا و نیز دیگر کشورهای جهان را سازماندهی می‌کند.

۳. **اتحادیه بین‌المللی جوانان دموکرات (International Young Democrat Union):** اتحادیه بین‌المللی جوانان دموکرات هم یک اتحاد جهانی از سازمان‌های غیر دولتی، شاخه‌های جوانان وابسته به احزاب عضو اتحادیه دموکرات بین‌الملل است. این اتحادیه به شکل کنونی در مارس ۱۹۹۱ در واشنگتن تأسیس شد و برای سیاست‌های محافظه کارانه و بازار آزاد در سراسر جهان مبارزه می‌کند. این اتحادیه هر ساله چندین رویداد را برای سازمان‌های عضو برگزار می‌کند.

۴. **همکاری‌های علمی و آموزشی:** در دوره‌های اولیه گسترش امواج فزاینده سوسیالیسم، با توجه به پیشگامی جوانان و به ویژه دانشجویان در جنبش‌های دانشجویی وابسته به احزاب چپ، تأسیس اتحادیه‌های بین‌المللی در موضوع توسعه همکاری‌های جوانان و دانشجویان، در اولویت دیپلماسی حزبی قرار گرفت. احزاب با تأسیس اندیشکده‌ها و دانشکده‌های حزبی، از میان اعضای سازمان‌های جوانان، مبادرت به جذب و آموزش جوانان برای ارتقای آنان در رسیدن به رهبری احزاب محلی و سپس حضور در مناصب دولتی شدند. دانشگاه پاتریس لومومبا یا دانشگاه دوستی خلق که بعدها به دانشگاه دوستی ملل روسیه تغییر نام داد، یکی از این مراکز در خدمت تحقق اهداف دیپلماسی حزبی است.

این دانشگاه که سال ۱۹۶۰ در دوران اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی تاسیس شد، به بخش جدایی ناپذیری از سیاست گذاری خارجی حزب کمونیست برای توسعه نفوذ نرم و تاثیر گذاری بر رهبران احزاب و نخبگان جوامع دیگر تبدیل شد و ماموریت اصلی خود را تربیت رهبرانی برای بهتر شدن جهان عنوان می کرد. بسیاری از رهبران احزاب، رؤسای جمهور، نخست وزیران و مقامات ارشد کشورهای جهان در این دانشگاه تحصیل کرده اند.

۵. انجمن فابیان: این انجمن نیز یک سازمان سوسیالیست بریتانیایی با هدف گسترش سوسیالیسم از طریق شیوه های اصلاح طلبانه و تدریجی است که در توسعه و تعمیق سیاست های حزب کارگر در این کشور و نیز در کشورهایی چون هند و سنگاپور نقش مؤثر دارد. این انجمن هم اکنون به یک اندیشکده تبدیل شد و یکی از پانزده انجمن سوسیالیست مرتبط با حزب کارگر است. انجمن فابیان هدف آن پیشبرد اصول سوسیال دموکراسی و سوسیالیسم دموکراتیک از طریق تلاش های تدریجی و اصلاح طلبانه در دموکراسی ها، به جای سرنگونی انقلابی است. انجمن فابیان همچنین از نظر تاریخی با رادیکالیسم، یک سنت لیبرال چپ مرتبط بود (Perdue, 2012: 97).

۶. دیپلماسی حزبی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی

در بررسی دیپلماسی حزبی در سیاست خارجی ایران، ابتدا باید به بررسی وضعیت احزاب پرداخت. در این راستا می توان گفت که احزاب در ایران از یک پیشینه بیش از صد سال برخوردارند و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و شکل گیری احزاب و گروه های سیاسی نو از پشتوانه های قانونی مانند قانون اساسی و سایر قوانین برخوردار بوده اند، اما چرا احزاب واقعی در کشور شکل نگرفته اند؟ برای پاسخ این سؤالات به طور خلاصه به چند مورد مهم اشاره می گردد:

(۱) تشکیل احزاب سیاسی از بالا به پایین (فرمایشی بودن احزاب) (ناظری، ۱۳۸۱:

۲۱۴-۲۱۳)

(۲) فرهنگ سیاسی حاکم: روحیه عدم تساهل سیاسی و انقیاد طلبی (ناظری،

۱۳۸۱: ۲۰۲)

(۳) تفکر شخصی و سلیقه ای (سریع القلم، ۱۳۸۱: ۴۴)، سیاست گریزی (رضایی،

۱۳۸۵: ۲۴۶)

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۲۰۳

۴) در کشور ما احزاب سیاسی کارکرد صرف انتخاباتی و آن هم فقط در زمان انتخابات برای جلب آراء مردم دارند اما وقتی انتخابات تمام می‌شود هیچ رابطه دقیق و تعریف شده‌ای میان نمایندگان حزبی و خود حزب وجود ندارد. (ایوبی، ۱۳۸۷: ۵-۳)

بدیهی است که در شرایط ناپایداری احزاب و فقدان حکمرانی حزبی در ایران، نمی‌توان نشانه‌های موثری از نقش‌آفرینی احزاب در دیپلماسی حزبی برشمرد. با این حال به دلیل استقرار حداقلی نظام حزبی با بازیگران و کنشگرانی بسیار محدود، برای سطح بررسی می‌توان به روابط خارجی احزاب بسنده کرد و در میان احزاب موجود هم، گزارش‌هایی اندکی از روابط خارجی تعدادی کمی از احزاب همانند حزب مشارکت، اعتماد ملی، خانه کارگر و بیش از همه حزب موتلفه اسلامی در دسترس می‌باشد. بر اساس این گزارش‌ها، دعوت متقابل برای حضور در کنگره‌های حزبی مهمترین کنش احزاب ایرانی در تعامل با احزاب دیگر کشورها بوده است.

احزاب و تشکیلات سیاسی به عنوان مولد جریان‌های فکری، سیاسی و طبقاتی ابزاری کارآمد در عرصه‌های مختلف بخصوص حوزه سیاست می‌باشند و در تحولات مختلفی که در ایران انجام شده است نقش‌های مهمی ایفا نموده‌اند، در این راستا دولت اصلاحات یکی از ماموریت‌های سیاسی خود در سیاست خارجی را تعامل با احزاب کشورهای منطقه و جهان تعریف کرده بود، این موضوع تا حدی به عنوان یک رویکرد پذیرفته شده بود که خانه احزاب نیز در نشست‌های خارجی احزاب حضور پیدا می‌کرد و از مواضع جمهوری اسلامی در منطقه و جهان دفاع می‌کردند و در حزب مشارکت نیز این یکی از ماموریت‌های دفتر سیاسی دیدار و گفت‌وگو با نمایندگان احزابی بود که به دلایل مختلف به ایران سفر داشتند. (شمسی و نبی، ۱۳۹۱: ۱۱۴)

در دوران دولت یازدهم (روحانی) بیش از ۱۰ دعوت‌نامه از سوی احزاب خارجی به منظور سفر و دیدار برای دبیرکل حزب اعتماد ملی ارسال شده بود و کرویسی طی این مدت سفرهایی به چین و عربستان سعودی داشت. ارسال پیام‌های ویژه از سوی بشار اسد و جلال طالبانی روسای جمهور سوریه و عراق (حزب عربی سوسیالیستی بعث سوریه و اتحادیه میهنی کردستان عراق) از جنبه‌های برجسته کنگره حزب اعتماد ملی بود (حق‌شناس، ۱۳۹۶: ۲).

اما در خصوص حزب موتلفه اسلامی موضوع کمی متفاوت بوده و سطح این روابط گسترده‌تر می‌باشد و در طول سال‌های اخیر با ۲۲۰ حزب با گرایش‌های سیاسی مختلف

از ۵۲ کشور در سراسر جهان، روابط خارجی داشته است و برای سازماندهی روابط خارجی حزب در ساختار سازمانی و تشکیلاتی خود، معاونت امور بین الملل پیش بینی کرده و این بخش در عالی ترین سطوح سیاست گذاری و تصمیم گیری حزب حضور دارد. تا کنون ده ها هیات عالی رتبه حزبی متشکل از دبیر کل، دبیران استان ها، معاونین، اعضای شورای سیاسی و سازمان های دانشجویی و بانوانو نیز فعالان امور رسانه ای و آموزشی با همتایان خود در دیگر احزاب دیدار و گفتگو داشته اند.

علاوه بر این، حزب موتلفه اسلامی در سطح همکاری های چند جانبه حزبی نقش فعالی داشته و تنها حزب ایرانی موثر در مجامع و سازمان های منطقه ای و بین المللی احزاب است؛ عضویت در کمیته دائمی کنفرانس بین المللی احزاب آسیایی، مشارکت در تأسیس مرکز تبادل راه ابریشم برای احزاب سیاسی Silk Road Exchange and Cooperation Center for Political Parties، مشارکت در برگزاری کنفرانس بین المللی احزاب کشورهای عضو سازمان شانگهای، تأسیس دبیرخانه اتحادیه احزاب اسلامی جهان و برگزاری نشست های مقدماتی اتحادیه احزاب حامی مقاومت و مشارکت در برگزاری نشست های دوره ای و موضوعی مجمع جهانی اجتماعی، اتحادیه سازمان های اسلامی اروپا (FIOE)، اتحادیه احزاب عربی، فدراسیون جهانی جماعات اثناعشری، اتحادیه احزاب آفریقایی، اتحادیه احزاب آمریکای لاتین، مجمع گفتگوی احزاب آسیایی و اروپایی و ... نمونه های از این همکاری هاست. همچنین این حزب بارها به دعوت آی کپ در ترکیب هیات های نظارت بر انتخابات کشورهایی همچون آذربایجان، کامبوج و ... حضور داشته است. ارتباط با سازمان های غیر دولتی و شبکه های بین المللی سمن ها و به خصوص سازمان های جوانان از دیگر فعالیت های این حزب در روابط خارجی بوده است.

حزب کمونیست چین یا کره شمالی کنگره هایی دارند که از احزاب کشورهای دیگر دعوت می کنند (Watson, 2007: 84)، و از آنجایی که تک حزبی هستند از ایران هم حزب موتلفه را به عنوان حزب حاکم برای حضور در کنگره خود دعوت می کنند. در دوره اصلاحات حزب کمونیست چین و مالزی از حزب مشارکت و خانه احزاب هم برای حضور در کنگره هایشان دعوت کرده بودند. در سال های پیش از ۸۸ نمایندگان از خانه احزاب ایران و عمدتاً سه حزب اسلامی کار، موتلفه و جبهه مشارکت در سال های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۶ در بانکوک، تایلند و سئول کره جنوبی در مجمع عمومی آی کپ حاضر شدند. در سال ۱۳۸۹ هم حسین کاشفی به عنوان رئیس خانه احزاب ایران، به عنوان عضو اصلی آی

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۲۰۵

کپ رای آورد. بعد از انحلال خانه احزاب و جبهه مشارکت، تا چند سال گذشته فقط حزب موتلفه بود که رابطه خود را با آی‌کپ حفظ کرد و عضو کمیته دائمی ماند. در سال ۹۴ خانه احزاب احیا شد و بعد از پیگیری‌های این تشکل صنفی و کمک حزب موتلفه، محمدرضا سرمدی از طرف حزب اسلامی در سال ۲۰۱۶ به عنوان دومین نماینده احزاب ایرانی، به عضویت کمیته دائمی آی‌کپ درآمد تا دور تازه‌ای از همکاری‌های ایران و آی‌کپ شروع شود (مجبلی، ۱۳۹۷: ۱).

هم زمان با انتشار بیانیه مشارکت جامع راهبردی میان جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین دیدارهای متعددی بین مسولان روابط خارجی دو حزب برگزار شد و هم زمان با دیدار تاریخی میان رئیس‌جمهور آمریکا و رهبر کره شمالی، مهدی صولی معاون بین‌الملل حزب در پیونگ یانگ با ری سو یونگ معاون روابط خارجی حزب کارگران کره شمالی دیدار کرد. همچنین هم زمان با مذاکرات برجام نیز، حزب موتلفه اسلامی در دومین مجمع احزاب سیاسی آسیا و اروپا که در انگلیس حضور یافت. تلاش برای تشکیل «مجمع احزاب کشورهای راه ابریشم» و تقویت همکاری میان احزاب کشورهای سازمان همکاری شانگهای باعث شد تا مهدی صولی معاون بین‌الملل حزب در ۲۶ می ۲۰۱۸ در سنژن چین خواستار استفاده از فرصت این همکاری تاریخی برای گسترش گفت‌وگو، تبادل تجربه، بهره‌گیری از الگوهای موفق یکدیگر در موضوع حکمرانی حزبی و ایجاد شبکه‌های جدید و هم افزا از ارتباطات حزبی و ایفای مسئولیت‌های مشترک شد. (صولی، ۱۳۹۷).

همچنین حزب موتلفه اسلامی دیدارهای رسمی و منظمی با سفرای کشورهای خارجی، روسای اتاق‌های بازرگانی دیگر کشورها، فعالان دینی و فرهنگی و میزبانی‌هایی از رهبران احزاب کشورهای مختلف داشته است که هدف از آن‌ها را شکل‌گیری یک همکاری جمعی، راهبردی و بلندمدت مبتنی بر حسن‌نیت در چارچوب مفهوم دیپلماسی حزبی عنوان کرده است.

امروزه دیپلماسی حوزه‌های مختلفی علاوه بر دیپلماسی خارجی که بر عهده وزارت خارجه است را شامل می‌شود که دیپلماسی پارلمانی هم یکی از حوزه‌های متداول این موضوع است. که شامل افزایش اعتماد عمومی به نقش پارلمان در حوزه سیاست خارجی است. عناصری چون صداقت، رعایت ارزش‌ها و شفافیت عملکرد نمایندگان، اعتماد عمومی به قانون‌گذاران را افزایش می‌دهد (منصوریان و اکبری، ۱۳۹۹: ۲۱۳).

احزاب و تشکل‌های سیاسی و فعالان حزبی می‌توانند می‌توانند در فعال شدن دیپلماسی پارلمانی میان کشورها موثر باشند و در این راستا دیپلماسی احزاب در برخی از کشورها بعنوان ماموریت احزاب و تشکل‌های سیاسی در قانون آنها برشمرده شده است به همین جهت دبیران احزاب و گروه‌های سیاسی می‌توانند در انتقال تجربیات میان کشورها و همچنین دیپلماسی پارلمانی کشورهای خود موثر باشند. اما نگاه مثبتی به این موضوع در ایران وجود ندارد. حزب مؤتلفه اسلامی از احزاب فعال در زمینه ارتباطات بین‌المللی است و احزاب دیگر کمتر در این حوزه‌ها فعالیت می‌کنند. البته حساسیت‌ها در مورد حزب مؤتلفه نسبت به احزاب اصلاح‌طلب کمتر است و می‌توان گفت که اصلاح‌طلبان و احزاب وابسته به آنان، نسبت به احزاب اصول‌گرا در این زمینه‌ها محدودیت‌های بیشتری را متحمل می‌شوند.

جریان اصول‌گرا که می‌توان به لحاظ فکری آن را «جریان اسلام‌گرای فقه‌پس» و از حیث سیاسی «جریان اصول‌گرا» نامید، بار اول در دهه شصت و بار دیگر در دهه هشتاد به اوج قدرت خود رسید و کماکان به آن ادامه می‌دهد. در مقابل، جریان اصلاح‌طلب که می‌توان از نظر فکری آن را «جریان نواندیش دینی» و از منظر سیاسی «جریان اصلاح‌طلب» خواند، در دهه هفتاد به اوج رشد خود رسید و از آن زمان، به ویژه پس از حوادث دهمین انتخابات ریاست جمهوری، به افول گراییده است (عابدی اردکانی و عظیمی، ۱۳۹۱: ۹۳).

اگرچه محدودیت قانونی برای ارتباط با احزاب دنیا وجود ندارد اما به هر حال احزاب اصلاح‌طلب احتیاط می‌کنند، برای اینکه مورد اتهام واقع نشوند و هزینه‌ای بر آنان تحمیل نشود. زیرا از نظر دولت و سیستم اطلاعاتی ما هرگونه ارتباط خارجی برای شخصیت‌های سیاسی امری ممنوع تلقی می‌شود و طبیعی است که احزاب و به خصوص احزاب اصلاح‌طلب، امکان کمتری برای دیپلماسی حزبی داشته باشند در صورتی که احزاب اصول‌گرا در این خصوص شرایط و امکانات بیشتری در رابطه با احزاب سایر کشورها دارند. احزاب اصلاح‌طلب معمولاً وارد این وادی نمی‌شوند و شاید بیشترین حزبی که این حوزه برای‌شان اهمیت داشته، مشارکتی‌ها بودند که البته سرانجام دیپلماسی حزبی‌شان هم مانند سرانجام حزب‌شان به زوال و فروپاشی منجر شد.

بنابراین در میان احزاب کشور، بیشتر میزان مصاحبه و گفتگو با رسانه‌های خارجی که در تهران دفتر نمایندگی و مجوز فعالیت رسمی دارند، از آن حزب مؤتلفه است. هر چند که هر ساله در مناسبت‌های سیاسی، تعدادی از رهبران و نمایندگان گروه‌های جهادی و

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۲۰۷

انقلابی در ایران حضور پیدا می‌کنند، اما در سال ۱۳۹۶ بیست و نهمین نشست کمیته دائمی کنفرانس بین‌المللی احزاب آسیایی به میزبانی حزب موتلفه اسلامی در تهران، برگزار شد که بزرگترین رویداد قابل تامل در حوزه دیپلماسی حزبی محسوب می‌شود. با اینکه حزب موتلفه اسلامی بارها اعلام کرده است که روابط خارجی این حزب در چارچوب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و با اطلاع، هماهنگی و طی روال قانونی مصرح در قانون احزاب انجام می‌گیرد، اما به نظر می‌رسد این روال بیشتر ناشی از قابلیت‌های ارتباطی، اعتماد سازی، سابقه تاریخی، مهارت‌های رایزنی سیاسی، توانمندی مالی و خود اتکایی برای پشتیبانی از توسعه همکاری‌های بین‌المللی، ارتباطات گسترده این حزب با اتاق‌های بازرگانی و نیز فعالیت اعضای فراکسیون پارلمانی موتلفه در گروه‌های دوستی بوده و در خصوص تعامل دیگر احزاب با دستگاه سیاست خارجی، روال جاری و سامان یافته‌ای نمی‌باشد. اغلب قانون نقش تسهیل‌گری ایفا می‌کند؛ اما در خصوص قانون فعالیت احزاب نقش محدود سازی و مانع‌گذاری آن برای فعالیت و توسعه روابط خارجی احزاب مشهود است.

۷. نتیجه‌گیری

هدف این مقاله بررسی دیپلماسی حزبی در روابط بین‌الملل و ارزیابی آن در سیاست‌گذاری خارجی جمهوری اسلامی ایران است؛ بدین خاطر ابتدا به بررسی مبانی نظری پرداخته‌شده است و به تبع آن روابط خارجی، سیاست‌گذاری خارجی و سیاست خارجی تعریف و تبیین گردیده‌اند. در ادامه با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مطالعه کتب و مقالات داخلی و خارجی دیپلماسی حزبی بررسی گردیده است بدین معنا که در این قسمت به تعاریف، تاریخچه دیپلماسی حزبی، شاخص‌های کانونی دیپلماسی حزبی پرداخته شده است و در نهایت نیز دیپلماسی حزبی در سیاست‌گذاری خارجی ایران مورد بحث قرار گرفت.

روابط خارجی احزاب در جهان، از گذشته تا امروز بخش جدایی‌ناپذیر کارکرد آنان بوده است. این کارکرد متناسب با سطح اهمیت احزاب از یک سو و جایگاه احزاب در نظام‌های سیاسی متفاوت بوده است. پیشینه بررسی‌ها نشان می‌دهد که در مقاطع و مواردی اثر گذاری دیپلماسی حزبی فراتر از دولت‌ها بوده و در مواردی این دیپلماسی موجب تغییرات بنیادین در حکومت‌ها و تشکیل دولت‌ها شده است. بنا براین نمی‌توان

جایگاه دیپلماسی حزبی را به بخشی از دیپلماسی عمومی فروکاست و یا از نفوذ عمیق آن بر دیپلماسی رسمی چشم پوشی کرد. با پذیرش پیش فرض تفکیک میان دو مفهوم «نظام تحزب» و «حکمرانی حزبی» در نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران، می توان گفت به همان نسبت که نقش آفرینی تحزب در نظام سیاستگذاری ایران مخدوش، مغفول و کم اثر می باشد، این وضعیت را به حوزه سیاستگذاری خارجی نیز می توان تعمیم داد. عموم احزاب کشور در دیپلماسی حزبی فاقد هر گونه فعالیتی هستند. تنها استثنای قابل تامل حزب موتلفه اسلامی است که عملکرد روابط خارجی آن در برخی حوزه های تعریف شده دیپلماسی حزبی قابل ارزیابی است، اما در حوزه سیاست گذاری خارجی اثری از این عملکرد را نمی توان ردیابی و نشان گذاری کرد.

کتابنامه

- ابراهیم آبادی، غلامرضا (۱۳۸۴). تأثیر جامعه مدنی بر روند سیاستگذاری خارجی، دفتر مطالعات سیاسی مجلس شورای اسلامی.
- احدی، افسانه (۱۳۸۸): «برنامه هسته ای ایران از نگاه دیپلماسی عمومی»، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۱.
- اقبال، اسماعیل (۱۳۹۳). تحلیل مولفه های قدرت نرم ترکیه (۲۰۰۲ تا ۲۰۱۲)، مطالعات قدرت نرم پاییز و زمستان، شماره ۱۱.
- ایوبی، حجه الله (۱۳۹۰)، «بایسته های تحزب پایدار»، فصلنامه سیاسی - اقتصادی، شماره ۲۸۳.
- توانا، حسن (۱۳۸۳). نگاهی به اهداف برگزاری کنفرانس احزاب سیاسی آسیا در چین، خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- حق شناس، محمد جواد (۱۳۹۶). کنگره حزب اعتماد ملی؛ اتفاقی سیاسی و تشکیلاتی، روزنامه اعتماد ملی.
- رحمانی، منصور (۱۳۹۳). دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی، فصلنامه ی مطالعات راهبردی جهانی شدن، سال ششم/ شماره ی پانزدهم/ بهار، پیاپی ۱۸.
- رضایی، اسدالله (۱۳۸۵)، کالبد شکافی احزاب سیاسی، تهران، انتشارات آمه.
- سریع القلم، محمود (۱۳۸۱)، عقلانیت و آینده توسعه یافتگی ایران، تهران، مرکز شمسی، عبدالله و صادق سلیمی بنی (۱۳۹۱). حزب جبهه مشارکت ایران اسلامی، تهران: زمزم هدایت وابسته به پژوهشکده علوم اسلامی امام صادق (ع).
- صدیقی، آریا (۱۴۰۲). حلقه پیوند ایران و ترکیه، انستیتو خاورمیانه.

دیپلماسی حزبی و جایگاه آن در سیاست‌گذاری ... (مهدی صولی و دیگران) ۲۰۹

صولی، مهدی (۱۳۹۷). دیپلماسی حزبی، تسهیل‌کننده همکاری‌های بین‌المللی است، خبرگزاری فارس. عابدی اردکانی، محمد و پروین عظیمی (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی دیدگاه‌های جریان اصول‌گرا و اصلاح طلب نسبت به مشارکت سیاسی زنان در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۶-۱۳۸۴)، پژوهش سیاست نظری، شماره: ۱۲، صص ۹۳-۱۱۹.

عبادی، سجاد و سید علی طباطبایی پناه و علیرضا سلطانی (۱۴۰۰). نقش و جایگاه متغیرهای عمومی در فرایند سیاست‌گذاری سیاست خارجی اتحادیه اروپا، مطالعات بین‌المللی، سال ۱۸ زمستان، شماره ۳ (پیاپی ۷۱).

قریب، حسین و محمدحسین ضمیریان (۱۳۸۹). الزامات دینی و تأملات عقلانی در سیاست‌گذاری خارجی مطالعه موردی: اقتصاد سیاسی جمهوری اسلامی ایران، جستارهای سیاسی معاصر، دوره اول، شماره اول.

کوهکن، علیرضا و میلاد گرجی (۱۳۹۵). تبیین سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه ترکیه بر اساس رویکرد نوواقع‌گرایی، فصلنامه پژوهش‌های بین‌الملل، دوره شش، شماره ۲۱.

محبعلی، قاسم (۱۳۹۷). احزاب اصلاح‌طلب، امکان دیپلماسی حزبی دارند؟، دنیای اقتصاد.

منصوریان، ناصرعلی و عزت‌اله اکبری (۱۳۹۹). جایگاه و اهمیت دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، دوره ۱۰، شماره ۲۲، صص ۲۱۳-۲۳۹.

ناظری، محمدرضا (۱۳۸۱)، «علل ناکارآمدی احزاب سیاسی در جمهوری اسلامی ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی.

Abdul Karim Abbas Al-Tamimi, Maha Saad and Ali Hussein, Marwa and Mohammed Fares, Hayam, Multi-Party Diplomacy: The Munich Security Conference As A Case Study (April 23, 2023). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4426551> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4426551>

Alden Chris, Aran Amnon. 2017. Foreign Policy Analysis: New Approaches, 2nd ed. London: Routledge.

Beach Derek. 2012. Analyzing Foreign Policy. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bernstein, Seth (2015). "Class Dismissed? New Elites and Old Enemies among the "Best" Socialist Youth in the Komsomol, 1934-41". Russian Review. 74 (1): 97-116.

Chinadaily(2007). Party diplomacy, https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-09/26/content_6145727.htm.

Fuchun, Wang(2003). An Introduction to Administration of Foreign Affairs, Beijing: Peking University Press, 2003 Edition.

Haas ,Melanie (2009). Ralf Thomas Baus (ed.). Die CDU in der großen Koalition zwischen 2005 und 2007. Zur Zukunft der Volksparteien: Das Parteiensystem untr den Bedingungen zunehmender Fragmentierung. Konrad Adenauer Foundation.

- Hill Christopher. 2016. *Foreign Policy in the Twenty-First Century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kaarbo Juliet. 2015. "A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory." *International Studies Review* 17 (2): 189–216.
- Kharchenko O.(2019). Materials of Republican Center for the Study of Public Opinion «Ijtimoiy fikr» (Public opinion). // e-source: http://uza.uz/ru/society/kakpredprinimateli-otsenivayut-razvitie-uzbeksko-rossiyskikh-07-10-2019?sphrase_id=12594830, 11.07.2020.
- Khonnazarov G.(2020), Public diplomacy is an important factor for promotion of national interests//e-source: <http://uza.uz/ru/society/narodnayadiplomatiya-vazhnyy-faktor-prodvizheniyanatsional-28-11-2019>, 12.07.2020.
- Lenoe, Matthew Edward (2004). *Closer to the Masses: Stalinist Culture, Social Revolution, and Soviet Newspapers*. Harvard University Press.
- Malentsov, Stepan (2021)."Stepan Malentsov elected new First Secretary of the Russian Communist Workers' Party-CPSU". In *Defense of Communism*. 28 April 2021. Retrieved 21 January 2023.
- Malentsov, Stepan (8 September 2020). "To prevent development of Belarusian Maidan! Statement Political Council of the Central Committee of Russian Communist Workers' Party (RCWP)". RKRP. Archived from the original on 12 April 2021.
- Mitchell, Maria (2012). *The Origins of Christian Democracy: Politics and Confession in Modern Germany*. University of Michigan Press.
- Perdue, Jon B. (2012). *The War of All the People: The Nexus of Latin American Radicalism and Middle Eastern Terrorism* (1st ed.). Washington, D.C.: Potomac Books.
- Seeleib-Kaiser ,Martin; Silke Van Dyk; Martin Roggenkamp (2008). *Party Politics and Social Welfare: Comparing Christian and Social Democracy in Austria, Germany and the Netherlands*. Edward Elgar.
- Shi Xinhua: A Brief Discussion on Several Theoretical Issues Concerning CPC Party Diplomacy, Tian Fu New Idea, 2010, No. 3, pp. 8–21.
- Smith Steve, Hadfield Amelia, Dunne Tim, eds. 2008. *Foreign Policy: Theory, Actors, Cases*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, Gordon (1988). *Soviet Politics: Continuity and Contradictions*. St. Martin's Press.
- Thanh Truc, Ho Thi(2019). Important contribution of party external relations on the country's diplomatic front, Commission for Foreign Relations of the Party Central Committee.
- Wang Yun and Zhao Liming: Several Basic Issues in Studying Party Diplomacy, Journal of China Youth College of Political Sciences, 2008, No. 1, pp. 68–71.
- Watson, Andrew (2007). "The tenth national congress of the Chinese communist party". *Journal of Socialist Theory*. 2 (1): 83–88. doi:10.1080/03017607408413122. Retrieved 17 October 2020.
- Yuyun, Zhou(2001). On Party Diplomacy, World Economics and Politics, 2001, No. 7, pp. 16–21.
- Ziegler, Pauline(2023). Types of Diplomacy and Diplomatic Practice In 21st Century, <https://bestdiplomats.org/types-of-diplomacy/>.